

KERÉNYI ÉVA

A turizmus kezdetei Gömörben

A Magyarországi Kárpát Egyesület megalakulásának
150. évfordulója tiszteletére

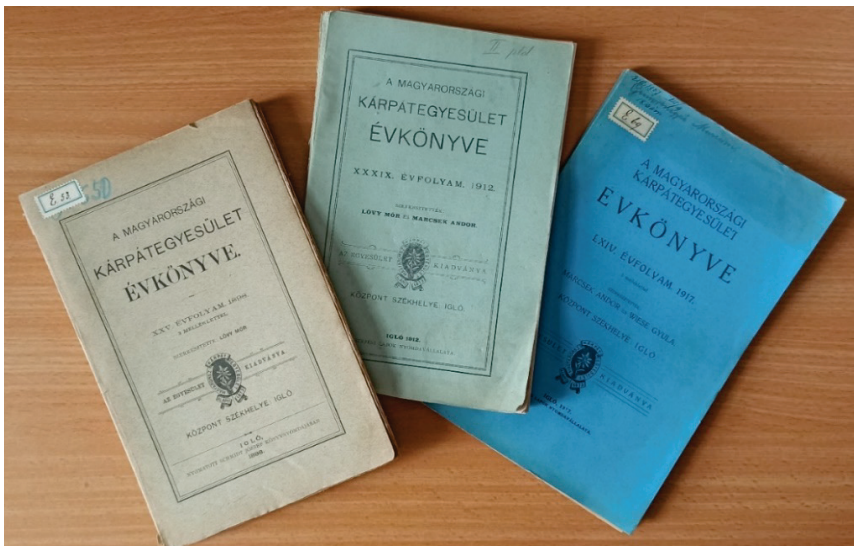
ÉVA KERÉNYI

The Beginnings of Tourism in Gömör

In Honor of the 150th Anniversary the Hungarian Carpathian Association

Keywords: tourism; touring; hiking; tourist association; Hungarian Carpathian Association; Gömör-Kishont (Gemér-Malohont)

Köztudott, hogy a gömöri nemesek és polgárok – pénztárcától függően – vonzódtak a nagyvilági utazásokhoz, előszeretettel barangoltak be egzotikus tájakat, fedeztek fel ismeretlen kultúrákat és szippantották magukba a mesés Kelet varázsát. De mi volt a helyzet Gömör vármegyében? Jelen tanulmányban egy rövid kitekintés erejéig arra a kérdésre próbálunk választ keresni, hogyan alakult ki szűkebb hazánkban a turizmus mint sport- és szabadidős tevékenység, hogyan formálódott e szokatlan kedvtelés országos, majd lokális szintű egyletté, melyek voltak kirándulás szempontjából a legvonzóbb desztinációk, és statisztikai alapon honnan, hány vendéget vonzott mindez régióinkba.

Kétségtelen, hogy a turizmus iránt fokozott érdeklődés mutatkozott meg vármegyénk polgársága körében, mindezt a rimaszombati Gömör-Kishonti Múzeumban megőrzött, a vizsgált tárgyidőszakot érintő magyar és német nyelvű turistaévkönyvek és szaklapok tucatjai bizonyítják. A Magyarországi Kárpát Egyesület évkönyve 1880-tól 1917-ig fennmaradt példányai mellett megtalálhatjuk a *Tátra-Vidék* (1883), a *Turisták Lapja. A turistaság és honismeret terjesztésére* (1889), a *Turistaság és Alpinismus. A Magyarországi Kárpát Egyesület hivatalos lapja* (1917–1918), a *Turistik und Alpinismus* (1921), a *Turistik, Alpinismus, Wintersport* (1924–1933) és a *Kárpátok. A Karpathenverein hivatalos lapja* (1936) c. folyóiratokat,¹ melyek megerősítik a tényt, hogy a természeti és kulturális értékekben sokszínű Gömör-Kishont vármegye egy-egy települése révén országos, sőt nemzetközi érdeklődésre is számíthatott. Az egyik ilyen meghatározó vonzóereje a 19. század második felétől felélénkülő gyógyfürdői élete volt, a másik pedig a táj változatosságára, szépségére és történelmi emlékeire épülő turisztikája (természetjárása) és turizmusa (idegenforgalma), melyre jelen tanulmányban fókuszálni szeretnénk. Mindezt jelentősen segítette a vármegye egyre bővülő *közúti* és *vasúti hálózata*, mely a szabadidő eltöltése céljából tett kirándulások nélkülözhetetlen platformja lett.

Ahogy egész Magyarország-szerte, úgy Gömörben is a vasút volt a fejlődés útja. Az 1870-es évek elején alakultak meg ugyanis a Gömöri Iparvasutak,² majd a rá következő évben kezdődtek el az első munkálatok a B.H. Strousberg nevű vállalat közreműködésével. A MÁV Bánrét Miskolccal már 1871-ben összekötötte. 1873. szeptember 10-én a Fülek–Bánréve, 1874. május 1-jén a Bánréve–Rozsnyó, július 20-án Rozsnyó–Dobsina vonal nyílt meg állami pénzen. (Matlekovits–Szterényi 1898, 828. p.; Frisnyák 2001, 68., 69., 70. p.) Rimaszombat városa nagyban hozzájárult Gömör-Kishont vármegye vasúthálózata alapjainak lerakásához, annak ellenére, hogy a város nem feküdt a vasúti fővonal mentén. Az első vasútvonal, mely a székvárost is átszelte, a Feled–Rimaszombat–Tiszolc vonal, 1874. szeptember 5-én lett átadva a nagyjéremű közönségnek,³ s maradt a rimaszombatiaknak egyedüli összekötő modern közlekedési kapocsként a nagyvilággal, egészen az első világháborúig. 1908-ban Rimaszombat vasútállomása 187 922 utast üdvözölt városunkban, és 163 726-nak intett búcsút. (Thirring 1912, 367. p.) Amíg ezek a fő iparvidékeket, az 1893. november 20-án a Pelsőc–Murány-szárnyvonal, 1894. november 12-én a Pelsőc–Nagyszlabos összekötő vonal, az 1895. december 15-én a Tiszolc–Brezsnóbánya–Zólyombrézó összekötő vonal, az 1913. november 22-én a Rimaszombat és Poltár között átadott összekötő vasút Gömört hálózta be. (Matlekovits–Szterényi 1898, 831. p.) A Rimaszombat és Ratkó közé tervezett vasútvonal az első világháború kitörésével kivitelezhetetlenné vált, megvalósítására sem került sor.

1 A rimaszombati Gömör-Kishonti Múzeum történeti könyvtára.

2 *Felvidéki Közlöny*, 1874. március 15., 5. sz.

3 *Felvidéki Közlöny*, 1874. szeptember 6., 28. sz. 2. p.

Rimaszombat polgárainak megmaradt egyetlen főútvonalként a Budapest–Vác–Kassa városokat összekötő szárazföldi kocsíút, amely a 20. század beköszöntével egy másik népszerű közlekedési-turisztikai eszköz, a gépkocsi térnyerésének kedvezett. Az autó a modern kori történelem egyik legnagyobb és méltán népszerű technikai vívmányának számított. Mind a vármegye, mind a székváros történetében ugyan viszonylag későn jelent meg, s alkalmi felbukkanása Rimaszombat útjain óriási feltűnést keltett a város polgárai közt. Az autók megjelenésével folyamatosan épültek ki megyénkben a közutak, melyek motoros magánjármű használatára és tömegközlekedésre egyaránt alkalmasak voltak. 1905 elején a városi tanács jóváhagyta a Dobsina és Rimaszombat közti közútvonal megépítését,⁴ néhány évvel később Losonc felé is tervezték az útvonal bővítését. 1908-ban a város már 10,9 km hosszú kiépített közutat adhatott át a motoros járműveknek. (Thirring 1912. 356. p.) Az automobilizmus a városiasodás és polgárosodás szimbólumává vált, nem utolsósorban pedig az utazás-kirándulás nélkülözhetetlen úri eszközévé. A 20. század első évtizedében naponta több kiránduló jármű is megfordult székvárosunkban, útban Budapestről a Tátra ormai felé. Legtöbbször német arisztokraták szervezett társasutazásai voltak ezek, kik gyakorta és szívesen rendeztek ilyen jellegű kiruccanásokat távolabbi helyekre is. 1908 októberében például a város utcáin négy, a Magas-Tátra felé haladó, felső arisztokráciát szállító autó haladt el. Az egyik autó a Német Császárság címerével volt ellátva, valószínűleg a porosz királyi követet szállította, a többiben pedig a porosz és a magyar „autóklub” küldöttei ültek.⁵ A város polgárai nagy jelentőséget tulajdonítottak az 1909 júniusában történt eseménynek: az említett klub Henrik porosz herceg vezetésével kirándulással összekötött automobil-versenyt rendezett. Az eseményen 114 gépkocsi és 400 személy vett részt. Az útvonalterv Berlinből Rimaszombatba vezetett, ahonnan a konvoj Budapest felé haladt tovább.⁶

4 Gömör-Kishont, 1905. február 5., 25. évf. 6. sz. 3. p.

5 Gömör-Kishont, 1906. október 11., 27. évf. 41. sz. 3. p.

6 Gömör-Kishont, 1909. június 13., 30. évf. 24. sz. 3. p.

A kiterjedt vasúthálózatnak, az egyre bővülő közutaknak, a 19. századi természetközelség és utazás utáni váagnak a hatására mind a nemesség, mind a polgárság körében megjelent a gyógyfürdőkbe járás divatja. Míg a 18. század végén még valóban a gyógyulást keresők látogatták a gyógyforrásokat, a 19. század elejére már kialakult egy újfajta idegenforgalmi mobilitás Magyarországon, amely a polgárosult életformát prezentálta. Egy-egy üdülőtelepet már nem kizárólag egészségügyi szempontokból kerestek fel az emberek, hanem üdülés céljából is. A 19. század első felére a hazai gyógyfürdők a belső idegenforgalom központjává váltak. A napos tóparti fürdőzés ellentétéként a hegyvidék klímája felkeltette az emberek érdeklődését, bár 1850 előtt a magaslati nyaralóhely fogalma még ismeretlen volt számukra. (Kósa 1993, 210. p.) Kiemelt helyen szerepelt a Tátra, amely nemcsak a hegymászők, túrázók és a téli sportok szerelmeseinek találkozóhelyeként vált ismertté, hanem fürdőhelyeiről is. Népszerűsítése végett alapították meg a Magyar Kárpát Egyesületet (Kósa 1993, 14–27. p.), melyről a későbbiekben még szó lesz, megalapozva ezzel a magashegyi üdülés lehetőségét.

Gömör fürdőinek sorsát több tárca is feszegette a korabeli regionális sajtóban, a legkülönfélébb jelzőkkel ellátva. Így született meg a „hattyúdalát hamar elzengő” miniszteri tulajdonú Ajnácskő-fürdő, a Valériáról híres Várgede, a világfürdővé váló Csíz, a „magyar Gastein” címet kiérdemlő Lévárt, a „magyar Ischlként” emlegetett Dobsina, a rögzős utat bejáró püspöki Rozsnyó, a polgári mulatókertté avanszált nagyrőcei fürdő, vagy a családias Jolsva. Valamennyi más-más kategóriát képviselt mind a megyén belül, mind pedig országos viszonylatban. Csíz kivételével az egyetlen közös tényezőjük mégis az volt, hogy kiváló természeti adottságaik ellenére alacsony infrastruktúrájuk, gyér beruházásuk, hiányzó jövőképük és minimális látogatottságuk miatt „parasztfürdőként” vonultak be a hazai fürdőtörténelembé. Jolsva és Nagyrőce még a vármegyén belül sem tartoztak a közismert fürdőhelyek közé, vendégeket a városok lakóikon kívül csupán ritkán fogadtak, inkább a helyi polgárok társas életének központjai voltak. Ajnácskő is – miniszteri tulajdonban lévő fürdőként – inkább nyári magánbirtokként funkcionált, a szomszédos vármegyék úri társadalmának találkozóhelyévé vált. Valódi gyógyító küldetését csupán másodrangúra helyezte, pedig kénes savanyúvizével („csevice”), mellyel Parádfürdő is bírt, sokra vihette volna. Várgede kiváló vasúti közlekedésének köszönhetően a megyeszékhely, Rimaszombat polgárainak gyógy- és mulatóhelyeként szolgált. Ezt a szerepet volt hivatott betölteni az alhavasi klímájú Rozsnyófürdő is, amely a források körül kiépített villatelepének köszönhetően polgárcsaládok tucatját mozdította ki a város falai közül a természetbe. Lévárt, bár hévizének vegyi összetétele alapján a „magyar Gastein”⁷ jelzővel hirdette magát, túlnyomórészt a vidék paraszti társadalma által hétvégenként látogatott helynek számított. Külön kategóriát képviselt Dobsina magaslati nyaralótelepe, amelyre Gömör egyetlen, csak kimondottan klimati-

7 Gastein az alpesi Salzburg tartományban elhelyezkedő fürdőhely volt, számos hévforrással bírt. Magyar megfelelőjének Stubnyát is tartották, annak 46,5 C-fokos hévvizével. (Boleman 1884, 54. p.)

kus nyaralóhelyeként tekinthetünk. Elsősorban jégbarlangjának köszönhetően nemzetközi hírnevét, de képtelen volt az ahhoz mért színvonalas kínálatot biztosítani. Összehasonlításképp Salzkammergut császári fürdőtelepét, az alpesi Ischl⁸ állítja vele párhuzamba a korabeli közbeszéd, ám kétségtelen, hogy Dobsina még a közelebbi Tátra menti üdülőtelepek színvonalától is jócskán elmaradt. Megyei viszonylatban a helyi fürdővendégek túlnyomó részét a boldog békeidőkben Gömör adta, ugyanakkor a szomszédos Borsod, Nógrád, Heves, Abaúj-Torna, Zólyom, de a távolabbi – főleg alvidéki – magyarországi vármegyék, sőt szép számmal Budapest székesfőváros, a Monarchián belül Bécs, Zágráb, de a távoli Berlin, New York világvárosok, vagy Szilézia, Bulgária, Anglia és Svájc is képviseltették magukat a látogatók között.⁹ A hagyomány szerint Ajnácskőn Tompa Mihály neje, Rozsnyón pedig a pszichoanalízis atyja, Sigmund Freud (Cmorej–Potočná 2012, 56. p.) és Móricz Zsigmond¹⁰ is gyógykezeltették magukat. Míg a legtöbb gömöri fürdőhely az egész évadban még a 100 fős állandó vendégszámot sem érte el, Csíz már a májusi hónapban bőven túllépte ezt a keretszámot. Csízfürdő népszerűségét, gyógyvize kedvező eredményeinek hatását, fürdőtelepe ott-honos hangulatát az ide látogató vendégek gyors ütemű szaporodása is bizonyította, hiszen 1889-es megnyitása óta 1910-re összesen mintegy 15 000 szenvedőnek nyújtott gyógyírt a csízi víz.¹¹ Az első világháború előtti években átlag mintegy 1700 állandó vendéget számlálhatott. Konstatálhatjuk, hogy a gömöri fürdők elsősorban a környék polgársága és paraszti társadalma által látogatott helyek voltak, közbirtokossági, avagy magántulajdonban állottak, némelyek részvénytársaság formájában működtek. Ásványvizük vagy természeti környezetük révén párhuzamba állíthatóak más külföldi, nagyobb látogatottságnak örvendő fürdőhelyekkel, ennél fogva Lévárt Gastein, Dobsina Ischl, Csíz Hall, Ajnácskő Előpatak, Rozsnyó pedig Charlottenbrunn fürdőjének vált volna többek közt tökéletes helyettesítőjévé. A korabeli sajtó szerint Gömör fürdőinek esetében a legcélravezetőbb megoldás: közös plakáton, popularitás alapon elosztott közös költségen, közös hazai és külföldi reklámhirdetésekből.¹² Ilyen formában a „nagyok” föl húzták volna a kisebb fürdők látogatottsági mutatóját, az idegenforgalom emelésével pedig a megye is jól járt volna, főleg úgy, ha anyagilag is támogatni lett volna kész fürdőinek felfuttatását. A fürdők mint fontos gazdasági tényezők azonban Gömör esetében sajnos vakvágányra futottak. (A téma egyediségére és sokszínűségére vonatkozóan lásd fürdőtörténeti monográfiámat. [Kerényi 2017])

8 Ischl 484 méter magasan a Traun folyó partján, völgykatlanban fekszik. Sósfürdője és természeti környezete végett Ferenc József kedvenc nyári tartózkodási helyeül szolgált. (Boleman 1884, 236. p.)

9 *Sajó Vidék*, 1901. július 21.; 1907. július 11., augusztus 1.

10 Móricz Zsigmond állítólag többször is felkereste a rozsnyói gyógyfürdőt, felesége révén ugyanis rokoni szálak fűzték a püspöki székvároshoz. (Kovács 2008, 98. p.)

11 *Magyar Balneológiai Értesítő*, 1910. augusztus. 3. évf.

12 *Gömör-Kishont*, 1901. június 27., 21. évf.

Rátérve a vármegye másik vonzóerejére, a szintén az idegenforgalmat ösztönző turisztikára és turizmusra mint modernkori sportágra fókuszálunk. A turisztika lassan és fokozatosan honosodott meg Rimaszombatban. A természet iránti rajongás Batyi¹³ polgári körében kezdetben családi és egyleti kirándulások keretében nyilvánult meg, mint ahogy azt ifj. Rábely visszaemlékezései is hűen tükrözik: „A fényes, napsütötte vasárnapokon rövid kiruccanásokat tettünk a pokorágyi és a szabadkai erdőkben, Paláska, Papharaszt, a Gas-patak és a Tormás-hegy ormai felé. A Tormásból elénk tárt virágmezők, a Rima-völgy egész alsó részének látképe a Mátrától a Szinyecig páratlan látványt nyújtott...” (Rábely 2006, 52. p.) A turizmus gyökereit legfőképp az egyletek társasutazásaiban kereshetjük. Rimaszombat polgárai már a 19. század első harmadától jártasak voltak egyletek kialakításában. Gömörország székvárosának társas életében két társalgási egyesület játszott vezető szerepet, az Úri Kaszinó és a Polgári Olvasókör. A nyári idényben mindkét egyesület társas kirándulások főszervezőjeként dominált, tagjaik gyakorta tettek kiruccanásokat Gömör vármegye bámulatosan szép természeti ritkaságaihoz. Kedvelt célpontok voltak az Aggteleki-cseppkőbarlang, a murányi vár és fennsík, Dobsina, a Sztracennai-völgy, vagy a szomszédos csízi és várgedei gyógyfürdők, melyek anyagilag is olcsóbbnak bizonyultak a helyi kispolgárok számára. Ezenkívül minden évszakban szerveztek hegyi túrákat és nyaralásokat az ország

13 Rimaszombat (A Zimberi-zombori szépasszony c. operettből; 1939, szerző: Erdélyi Mihály)

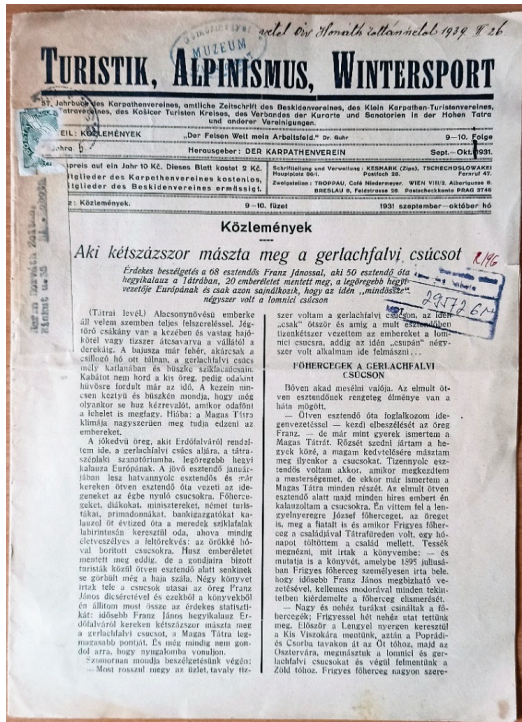
különböző pontjai felé, Abbázia (horvátul: Opatija), Cirkvenica (Crikvenica), Fiume (Rijeka) városába, de a határos Triesztbe és az olaszországi Velencébe egyaránt (Borovszky 1903, 115. p.). Ugyanezt „kicsiben” a helyi Egyesült Protestáns Főgimnázium diák-serege is megtapasztalhatta osztálykirándulások keretében. Az iskolai kirándulások alkalmával minden iskolaévben ellátogattak egy jelentős történelmi helyszínre, megnézték egy híres műemléket, vagy felkerestek egy ipartelepét. Horváth Zoltán tanár, cserkész- és a későbbi turistaegyleti elnök kíséretében kirándulásokat tettek a szabadkai, fekete-erdői és pokorágyi¹⁴ erdőkre, hol különböző fajta növényeket, ásványokat, rovarokat gyűjtöttek, egyben megismerték a szomszéd megyék természeti kincseit. (Danis 2006, 108. p.) A gimnazisták a lokális értékek mellett mind a megyén belül, mind azon túl ismeretterjesztő utazásokat tettek. Az 1890/91-es iskolaévben Komáromy Géza tanár felügyelete mellett ellátogattak a krasznahorkai várba és Rozsnyóra, megtekintették a Dobsinai-barlangot, a murányi várat, a nyústya-likéri vasgyárat, a gömörhorkai cellulózzgyárat, de megcsodálták Aggtelek és Tiszolc szépségeit is.¹⁵ Nem hiányozhattak a Budapesten megrendezett millenniumi kiállításról sem, Loysch Ödön történelem-földrajz szakos tanár vezetésével pedig a Gömör-Kishont vármegyében és Magyarországon belül tett kirándulásokon kívül távolabbi turistahelyeket is megcéloltak. Az 1901/02-es iskolaévben ellátogattak Dalmácia és Bosznia-Hercegovina nevezetes helyeire, az 1907/08-as évfolyamban bejárták Velencét és Veronát. (Danis 2006, 93. p.), 1913/14-ben pedig Ausztria és Németország természeti csodáit barangolták be. (B. Kovács 2000, 188. p.)

A látványos hazai és külföldi úti célok utáni vágy megteremtésében oroszlánrészt vállalt a korabeli média – a sajtó és a kinematográfia. Az 1870-es évektől, de leginkább a századfordulón a regionális lapok hasábjait kecsegtető útirajzok, élménybeszámolók, reklámhirdetések tucatja lepte el, a 20. század elején pedig a mozi térhódításával a világ nevezetességeiről készült izgalmas útifilmek ültették a vászon elé a polgárságot – és nem utolsósorban készítették őket az utazásra. Az Uránia és a Royal mozgóképszínház rendszeres vendége volt a megyeszékhely Rimaszombatnak, az állandó Apolló mozi 1912-es létrejötte előtt leggyakrabban a Polgári Olvasókör helyiségeiben, vagy az Egyesült Protestáns Főgimnázium tornatermében vetítettek mozgóképeket tudományos-ismeretterjesztő felolvasások keretében. A kíváncsi tekintetek előtt különféle rövidfilmeket pergettek le kedvcsinálóként: Az Al-Duna vidéke, Jeruzsálem és Egyiptom, Magyarország, Tirol, Svájc, Németország, Törökvilág Magyarországon, „Párisi világiállítás”, Velence, Monte-Carlo, Spanyolország, Babilon és a Biblia, II. Lajos bajor király csodakastélyai, Szerbia, Pompeji, Expedíció az északi sarkkörre és sorolhatnánk tovább.¹⁶

14 Alsó- és Felsőpokorágy (Rimaszombat mellett)

15 Gömör-Kishont, 1891. május 28., 12. évf. 22. sz. 3. p.

16 Mozielőadások plakátjai. A Gömör-Kishonti Múzeum Történelmi Gyűjteménye, Rimaszombat.

De térjünk vissza magára a turisztika kára! A 19. század utolsó harmadában az idegenforgalmat éltető természetjárás a társadalmi élet egyik kifejezője lett. A nagyobb településekről az 1860–70-es években kezdett társas kirándulások úti célja a Gömör–Szepesi-érchegység közeli helyei, az Aggteleki, majd a Dobsinai-barlang, az ép és romos várai, történelmi emlékhelyei voltak. Mind itt, mind a többi településen eleinte a baráti és ismerős csoportok tagjai, aztán az egyletek, társulatok és társaságokéi vették kézbe a kirándulások szervezését. A Sztracsenai-völgy látogatottsága az 1880–90-es években az egyik legkiemelkedőbb lett. Akiiket a mindennapok korszerűsége vagy különlegessége érdekelt, utazhatott a tiszolci fogaskerekű vasúton, elmehetett a vashegyi bányák-

hoz, a szlabosi papírgyárhoz. 1873. augusztus 10-én a szomszédos Szepes vármegyei Tátrafüreden megalakult a Magyarországi Kárpát-Egyesület (MKE),¹⁷ amely elsőként vette kézbe a hazai szervezett turisztika és természetjárás társadalmi ügyét mind turisztikai közlönyökkel, mind társas kirándulásokkal és a Kárpátok feltárására tett erőfeszítések terén. Alapító tagjai között szerepel Szentiványi József lipói nagybirtokos (1875), Szentiványi Miklós Sajógyömörből (1878), Bornemisza István Uzapanyitról (1880), Rimaszombat városa (1881)¹⁸ – 1888-ban 106 gömöri tagot számlálhatunk köztük.¹⁹ Eleinte a központi vagy Tátra Osztályban összpontosultak, majd 1880-ban Siegmeth Károly indítványára megalapították a Gömöri Osztályt (GO), Rozsnyó székhellyel. A GO 1881. május 21-én vált önállóvá a MKE negyedik osztályaként. Eredetileg az Aggteleki-barlang ügyét szolgálta annak bérbevételeivel, majd a Gömör-Torna megyei barlangok és hegvidék turisztikai fejlesztését tűzte ki magának. Tagjai még abban az évben kijavították az Aggteleki-barlang belső útjait, bevezették a kőolajfákyák alkalmazását a szurokfákyák helyett és menedékházat avattak a barlang „régí” bejáratánál.

17 Az iglói központtal működő Magyarországi Kárpát Egyesület megalapításától kezdve 1918-ig összesen 15 osztályt működtetett. *Turistaság és Alpinizmus*, 1918. július–augusztus, 9. évf. 2. p.
 18 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1899, 149. p.
 19 *Turisták Lapja*, 1889. április. 1. évf. 2. sz. 64. p.

Schlosser Albert elnökletével, Maurer Antal jegyző és Polónyi Károly vezetésével a GO 1882-ben még 26 fővel létezett, a későbbiekben ténykedése fokozatosan elcsendesült.²⁰ Szétszéledt tagjai a további években a szomszédos iglói, lipthói, zólyomi és Gölnic-völgyi osztályban voltak nagyon tevékenyek, az Aggteleki-barlang felügyelete pedig a Keleti-Kárpátok osztálya vezetése alá került. 1885-ben a MKE helyi képviselői közt Dobsinát dr. Kellner Győző orvos, Nagyrőcét Dövényi János tanár, Rimaszombatot Groó Vilmos királyi tanfelügyelő képviselték.²¹ Az ekkor megjelent évkönyv alapján a Kárpátegyesület rimaszombati tagjai közt találjuk a megyei és városi közigazgatás jeles képviselőit, Csider Károlyt, Dapsy Józsefet, Kishonthy Gyulát, Hámos Aladárt, Szontagh Bertalant.²² 1886-ban a Keleti-Kárpátok szekciójához Gömör-Kishont vármegye is csatlakozott. A Magyar Kárpátegyesület folyó évi almanachját talán ez okból kifolyólag Abaúj-Torna és Gömör barlangvidékének részletes természeti és népességi bemutatásával indítja Siegmeth Károly, a Keleti-Kárpátok osztályának elnöke.²³ A MKE 1899. évi évkönyvében központi tagjai közt 18 gömöri személyiség és 6 szervezet szerepel, közülük kiemelendő Dobsina, Rimaszombat és Nagyrőce városa, az Egyesült Protestáns Főgimnázium tanári kara, Ruffinyi Jenő bányaigazgató, Fábry János múzeumigazgató, vagy a Gömörmegyei Népbank.²⁴ A GO volt tagjai a szomszédos osztályok tagjaival főleg a vármegye két barlangjának, a Dobsinai-barlangnak és az Aggteleki-cseppkőbarlangnak népszerűsítéséhez fogtak. Kétségtelen, hogy a vármegyei vendégforgalmat a nevezett barlangok látogatottsága jelentősen megemelte, amint azt az alábbi táblázat is jól szemlélteti:

Látogatók	Dobsinai-jégbarlang				Aggteleki-cseppkőbarlang			
	1894		1904		1894		1904	
hazai	1948	3102	2940	4315	686	704	1035	1067
külföldi	1254		1375		18		32	

A Magyarországi Kárpátegyesület Évkönyve 1901., 1905, 132. p.

Az Aggteleki-cseppkőbarlang rendkívüli népszerűségnek örvendett a vármegyében, bejárata előtt a mai napig két emléktábla hirdeti leghíresebb vendégeit. Petőfi Sándor 1845. május 24-én látogatott el a Baradla-barlangba,²⁵ nevét a barlang akkori végpontján sziklafalba véste és a vendégekönyvbe is beírta. A Petőfi látogatása előtt tisztelgő emléktábla

20 A Magyarországi Kárpátegyesület Évkönyve 1894, 116. p.

21 A Magyarországi Kárpátegyesület Évkönyve 1886, 229. p.

22 A Magyarországi Kárpátegyesület Évkönyve 1885, 253. p.

23 A Magyarországi Kárpátegyesület Évkönyve 1887, 190. p.

24 A Magyarországi Kárpátegyesület Évkönyve 1899, 156. p.

25 Petőfi 1863, 25. p.

az aggteleki sziklafal oldalában található, melyet a Magyar Kárpát Egyesület és Gömör vármegye előjárósága állíttatott 1923-ban. A másik a magyar orvosok és természetvizsgálók XII. nagygyűlésének emléktáblája 1867. augusztus 18-i látogatásuk tiszteletére. A barlang látogatása mindaddig nehéz volt, míg ugyanazon az úton kellett visszatérni, melyen a látogatók a barlangba mentek. 1890. március 15-én azonban sikerült Münnich Kálmán bányaigazgatónak Jósavfő felől egy kijárást megnyitnia, melyen át 330 lépcső vezetett ki a barlangból, így sokkal könnyebbé vált e föld alatti bizarr világ bejárása.²⁶ A barlang a neolitikor tartama alatt hosszabb ideig állandó lakóhelyül szolgált; ezenkívül az 1876. évi ásatások azt is feltárták, hogy lakói egyidejűleg temetkezési helyül is használták. (Fábry 1903) A Magyar Kárpát Egyesület 1880-ban vette bérbe a barlangot a tornai közbirtokosságtól a turizmus kiépítése és a barlang rendbehozatala céljából, ez a Rozsnyói Osztály hatáskörébe esett.²⁷ Bár a Kárpát Egyesület rendszeresen gondoskodott a barlangi utak és hidak karbantartásáról, éves látogatóinak száma pedig évről évre emelkedett, az ezret nem igazán sikerült felülmúlnia a vizsgált időszakban – egyedül 1908-ban produkált egy 1195-ös látogatói számot, melyből 47 külhoni látogatót könyvelhetett el.²⁸ A GO vezetése alatt 1881 és 1884 között az éves látogatótsága 352 és 434 között mozgott, ennek 91–95%-át a magyarországi klientúra tette ki, s csak elenyésző hányadát az osztrák, német és külföldi vendég.²⁹

Korcsolyázás a Dobsinai-barlangban korabeli képeslapon

26 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1891, 27. p.

27 *Tátra-Vidék*, 1. évf. 1. sz., 1883. április 15.

28 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1909, 152. p.

29 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1894, 121. p.

Teljesen más volt a helyzet Dobsina esetében. A 2000 óta a világörökség részét képező, 1870. július 15-én felfedezett Dobsinai-barlangot³⁰ elsősorban a Tátrába igyekvők, onnan érkezők, ott nyaralók látogatták. A helyzet kialakulásához nagyban hozzájárult a jégbarlang propagandahadjárata, amely az osztrák, a német, az angol és a magyar országos sajtóban történő ismeretterjesztését szorgalmazta már az 1870-es évektől.³¹ A jégbarlang mint kirándulási célpont az 1871-es megnyitása óta eltelt első tíz évében már mintegy 15 664 személyt fogadott,³² s ez a szám 26 évvel később már 92 690 vendéget számlált.³³ A századfordulón hazai és külföldi turistacsoportok, egyletek, tanintézetek, magántársaságok jelenlététől vált hangossá a Sztracenei-völgy és a barlang környéke, ezek részletes felsorolásától a téma eltérő jellegére vonatkozóan e munkában eltekintünk.³⁴ 1881 nyarán a Kárpát-egylet írói és művészi kör budapesti tagjai, a fővárosi lapok szerkesztői és munkatársai látogattak el e vidékre.³⁵ 1888-ban a magyar orvosok és természetvizsgálók XXIV. nagygyűlésük keretében érkeztek Dobsinára meggyőződni a barlang telepének modern, higiénikus követelményeknek megfelelő fejlesztéséről és üzemeltetéséről.³⁶ Mint közkedvelt úti cél csak az 1897. évben mintegy 3000 látogatót vonzott magához társasutazások keretében,³⁷ a napi vendégek száma 60–100 fő körül mozgott. A századelőn éves látogatóinak száma elérte az 5000-et.³⁸ A ritka jégbarlang megtekintése még a legfelsőbb társadalmi rétegből is látogatókat vonzott Dobsinára: koronás fők, miniszterek, magas beosztású hivatalnokok, neves szabad foglalkozást űző értelmiségiek tették tiszteletüket Gömör e természeti képződményénél. A regionális sajtó alapján legrangosabb „futó vendégei” között tarthatjuk számon Rudolf trónörökös özvegyét, Stefánia főhercegnét, Károly Lajos főherceget, Frigyes főherceget és Izabella főhercegnét, II. Vilmos német császárt, gróf Tisza István miniszterelnököt, Bethlen Gábor földművelésügyi minisztert, Szilágyi Dezső igazságügyi minisztert, báró Hazai Samu honvédelmi minisztert, Berthold Delbrück német birodalmi tanácsost, Helmuth von Moltke porosz tábornagyot, Plósz Sándor igazságügyminisztert, Károly István főherceget, I.

30 Felfedezői: Ruffinyi Jenő dobsinai bányamérnök, Lang Gusztáv m. kir. Honvéd hadnagy, Méga Endre városi tiszviselő és Fehér Nándor dobsinai orvos. (*Dobsina és Vidéke*, 1910. november 27.)

31 *Rozsnyói Híradó*, 1879. április 6.

32 *Tátra-Vidék*, 1. évf. 1. sz., 1883. április 15.

33 *Gömör-Kishont*, 1907. február 24., 28. évf.

34 Érdeklőség kedvéért, csupán az 1906-ban érkezett 4983 vendég közül 4036 magyarországi, 358 ausztriai, 510 németországi, 19 angol, 4 francia, 6 orosz, 3 olasz, 3 belgiumi, 4 svéd, 1 szerbiai, 3 bulgáriai, 6 romániai, 1 görög, 28 amerikai és 1 fokföldi látogatója volt a barlangnak. *Gömör-Kishont*, 1907. február 24., 28. évf.

35 *Gömör-Kishont*, 1881. június 26., 2. évf.

36 *Sajó-Vidék*, 1901. július 28.

37 *Gyógyfürdők és Üdülők*, 1898. június 15.

38 A Magyarországi Kárpátgyűlés Évkönyve 1909, 152. p.

Ferdinánd bolgár királyt, I. Milán szerb királyt, az Andrássy és a Coburg család több tagját, Jókai Mórt, Törley József pezsgőgyárost vagy Fridtjof Nansen északi-sarki utazót. Különösen a poroszok keresték fel tömegesen a barlangot, korábban számos angol turista is ellátogatott ide, számuk azonban a jégbarlangi telep kényelmi szolgáltatásai híján megcsappant.³⁹ A hiányosságok ellenére a barlangot felfedezése óta 1912-ig mintegy 120 000 turista kereste fel.⁴⁰ Kiemelt attrakciónak számítottak a nagytermének jegén megrendezett nyári korcsolyázások és a velük egybekötött jégünnepélyek, amelyekre 1893-tól nyári kiemelt időszakban Markó Miklós rozsnyói hírlapíró és Rohonczy Gedeon országgyűlési képviselő (a Budapesti Korcsolyázó Egylet elnöke [Szekely-Horváth 2009, 39. p.]) jóvoltából rendszeres időközönként került sor.

1905-ben a Keleti-Kárpátok osztályában jelentős szerep jutott Gömör-Kishont vármegyének mint alapító tagnak, hiszen ebben az évben tartották meg 28. közgyűlést az Aggteleki-barlangnál az osztály képviselői, a barlang átvételének 20. és az új áttörés megnyitásának 15. évfordulóját megünnepeelve, amely alkalmából Hámos László főispán mint alapító tag és Gömör vármegye értelmisége egyaránt megjelent. Ekkor lépett be tagjai sorába Hámos Antal berzétei nagybirtokos, Szentiványi Árpád sajógömöri földbirtokos, későbbi országgyűlési képviselő, vagy pedig Lukács Géza vármegyei főjegyző, jövődöbéli főispán.⁴¹ Három évvel később a MKE központi választmányi tagjai között olvashatjuk Loysch Ödön és Terray István nevét, mindketten a rimaszombati protestáns főgimnázium tanárai.⁴² Mindez az aktivitás odáig vezetett, hogy 1909/1910 telén a GO volt tagjai szervezkedni kezdtek. Több természetrajongó összefogása és elhatározása nyomán a szomszédos Gölncic-völgyi Osztály és a Keleti Kárpátok Osztály (KKO) támogatásával 1910. december 18-án, a rozsnyói közgyűlésen Horváth Sándor ügyvezetői alelnök bejelentette a MKE GO újjáalakulásának szándékát. Az osztály anyagi-működési alapját a nagy mecénás, gróf Andrássy Dénes 200, Sulyovszky István pedig 100 korona adománya teremtette meg. Az osztály elnöke Posch József, turisztikai alelnöke Pauchly Rezső, titkára és hivatalos tudósítója Pásztor Mihály, pénztárosa Pachsteiner Endre lett. 162 fős tagságát 5-5 alapító és pártoló tag, 152 rendes tag alkotta; ebből 83 rozsnyói, 28 rimaszombati, 12 dobsinai volt. Legvégül megalakították a 30 tagú választmányt. A MKE központi képviselőjében Rimaszombat városát Loysch Ödön főgimnáziumi tanár, Dobsina városát pedig Klein Samu polgári iskolai igazgató képviselte.⁴³ A következő évben a taglétszám 174 főre kúszott. Az osztály legfőbb feladatai közé a megyén belül szervezett társas kirándulások mellett a turisztikai látványosságok útjelzésekkel és tájé-

39 *Dobsina és Vidéke*, 1912. július 14.

40 *Dobsina és Vidéke*, 1912. július 14.

41 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1906, 125. p.

42 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1909, 105. p.

43 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1911, 111–112. p. Nyolc nő is tagja volt az osztálynak.

koztató táblákkal való ellátását, diákszálló létesítését és a turistautak kijavítását tűzte ki.⁴⁴ 1911 táján megalakult a Magyarországi Kárpátgyesület Gömöri Osztályának (M.K.E.G.O.) Rimavölgyi Bizottsága is Horváth Zoltán főgimnáziumi tanár (lásd a fényképét lejjebb!) és ifj. Rábely Miklós könyvkereskedő vezetésével, Rimaszombat székhellyel.⁴⁵ A Kárpátgyesület Gömöri Osztályának rimaszombati köre 7 tagja részvételével 1913 júniusában tartotta első közös kétnapos kirándulását a Veporra.⁴⁶ Ugyanezen év augusztusában jelentek meg városunk szélein a turisztikai kultúra hirdetői, a színes útjelző táblák. Ezek a szebb kirándulási helyek kiindulópontjait jelezték azzal a színnel, amellyel maga az útjelzés készült. A táblákon olvasható volt a kirándulás célja és az út hossza km-ekben. Minden tábla a M.K.E.G.O. iniciálékkal lett ellátva, amely a táblákat és jelzéseket hatóságí engedéllyel függesztették ki.⁴⁷ 1914 májusában a turistaosztály újabb kirándulást szervezett, ezúttal a Magas-Tátra csúcsait célozva meg, két hónappal később pedig háromnapos körutat Krasznahorka, Szádelő, Torna, Jósvafő, Aggtelek irányában.⁴⁸ Az egyesület lelkesen támogatta a folyó évben megalakult rimaszombati cserkészgyesület fellendítését is, a cserkészcsapat segítségét és kezűgyességét pedig alkalmanként szívesen igénybe vették, pl. menedékházak építésénél.⁴⁹ Több ízben szorosán együttműködtek az Egyesült Protestáns Főgimnáziummal; a turistaosztály tagjai közt számos tanár szerepelt. A háború küszöbén, 1914 júliusában az oktatási intézmény igazgatóságával közösen nyitották meg Rimaszombat város első nyári turistaszállóját. Helyiséget a főgimnázium adott, ágyfőlszerelést pedig a Kárpátgyesület Gömöri Osztályának rimavölgyi bizottsága. Az először két ágygal berendezett panzió elsősorban a Kárpátgyesület tagjai számára, de más turisták részére is olcsó szállást kínált éjszakánként 60 fillér/fő áron.⁵⁰

1913. november 30-án 45 turistaegylet Budapesten megalapította a Magyar Turista Szövetséget (MTSZ) – a MKE-t Posewitz Tivadar képviselte a szövetségi tanácsban. A GO a MTSZ-szel jó kapcsolatban állt, legközvetlenebb együttműködést a zólyomiakkal, Gölnic-völgyiekkel, keleti-kárpátokiakkal és az 1914-ben létesült, szepesváraljai központú Branyiszkói Osztály (BO) tagjaival létesített. E népszerű sport- és szabadidős tevékenységnek Gömörben az első világháború vetett véget. A háborús körülmények és a harctéri vonulások folytán észlelhetően csökkent a GO természetjáró és idegenforgalmi ténykedése, arról nem is beszélve, hogy működése alatt állandó pénzühánnyal küzdött. Ráadásul a GO is bekapcsolódott a háborús jótékonykodásba: rögtön a

44 A Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyve 1912, 148. p.

45 *Gömöri Ujság*, 1911. január 1., 2. évf. 1. sz.

46 *Gömör-Kishont*, 1913. június 29., 34. évf. 26. sz. 5. p.

47 *Gömör-Kishont*, 1913. augusztus 3., 34. évf. 31. sz. 4. p.

48 A Kárpátok. *Turistik-Alpinismus-Wintersport*, 1936, 10. p.

49 A Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyve 1917, 76. p.

50 *Gömör-Kishont*, 1914. július 12., 35. évf. 28. sz. 6. p.

Horváth Zoltán

átvételére a szomszédos Kassai Osztállyal, a tárgyalások azonban megrekedtek, míg nem a történelem fintora „megoldotta” a kérdéses problémát.⁵⁴ 1918-ban a zilált közbiztonság és közlekedés, majd az élelmiszer-ellátás gondjai, aztán 1919-ben a tanácsköztársasági harcok, végül a magyar közigazgatás megszűnése a MKE, benne a GO felszámolását hozta, ami a trianoni határokkal vált teljessé.

Mintegy epilógusként érdemes megjegyezni: amikor az 1920-as évek elején a késmárki központú Karpathenverein átvette a volt Kárpát Egyesület tevékenységének irányítását, annak mind gömöri, mind rimavölgyi osztályai újjáalakultak.⁵⁵ A régi rimavölgyi alosztály elnöke, Horváth Zoltán gimnáziumi tanár⁵⁶ a leendő új elnökkel, ifj. Rábely

kitörésekor kibocsátott első hadikölcsönre 780 koronát jegyzett, a Vöröskereszt rosznyói fiókjának megalakulásakor pedig 50 korona adománnyal alapító tagul lépett be.⁵¹ Értelemszerűen akadoztak a kéthavonként szervezett vármegyei és távolabbi kirándulásokra, a turistautak, menedékházak karbantartására is. Csökkentek a városlátogatások, fogadók és szállodák helyfoglalásai.⁵² A látogatottság drasztikus csökkenése jól szemléltethető az Aggteleki-barlang példáján, melynek gondozását az osztály még 1913-ban ideiglenesen átengedte a Kassai Osztálynak: míg a vármegye egyik legvonzóbb idegenforgalmi látványosságára 1914-ben 762 fő, 1915-ben már csak 54 látogató volt kíváncsi.⁵³ A háborús 1916. évben a GO tárgyalásokat kezdeményezett az Aggteleki-barlang kezelésének újbóli

51 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1915, 50. p.

52 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1917, 75. p.

53 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1916, 103–10.; 1917, 75. p.

54 A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve 1917, 75. p.

55 Az 1930-as évektől a Karpathenverein hivatalos lapja már nem jegyzi a GO meglétét, a rimavölgyiét viszont ifj. Rábely Miklós elnöklete alatt Rimaszombat központtal igen. Helyette új osztályként megjelenik a murányvölgyi, Nagyrőce központtal, Limberger Albert vezetésével. *Turistik, Alpinismus, Wintersport*, 1932. März-April, Juli-Aug.

56 Horváth Zoltán, a gömöri turisztika meghonosítója, a rimavölgyi bizottság díszelnökeként a Karpathenverein hivatalos közlönye, a *Turistik, Alpinismus, Wintersport* társszerkesztője is volt. Úttörő munkájában – elsősorban a Tátrának, majd a gömöri kirándulóhelyeknek csinálva propagandát, kirándulásokat szervezve, a regionális napi- és hetilapokat folyamatosan

Miklóssal egyetemben ismét aktivizálódtak, s mintegy 50 tagot sikerült összetoborozniuk Rimaszombatban a régi turistaegylet felélesztésére. Tagjai közt ismert Szombathy Viktor, rimaszombati születésű író-újságíró, Mátrai-Makovits Jenő festőművész, valamint Loysch Ödön főgimnáziumi tanár és múzeumigazgató – utóbbi a kezdetektől aktív választmányi tagja volt a MKE GO-nak.⁵⁷ Az egykori Egyesült Protestáns Főgimnázium, a későbbi Állami Reál-gimnázium tanári kara előszeretettel alkotta a turistaosztály lelkes vezetőgárdáját, a gimnázium termei pedig rendszeresen biztosították a helyszínt egy-egy rendezvénynek, amelyek nemcsak a tanulói ifjúság, hanem a széles nagyközönség számára is nyitva álltak. A két háború közötti időkből folytatódtak a környékbeli kirándulások, az osztály élénk beléletét pedig nagyszerű társas vacsorák és rendszeres esti összejövetelek igazolták. A főszezon kétségtelenül júliusban és augusztusban tetőzött, amikor is a hétvégi kirándulások mellett számtalan kisebb-nagyobb túrát rendeztek a tagok az Alacsony- és Magas-Tátra vidékére, a Deménfalvi- és a Hosszúszói-cseppkőbarlangokba és legfőképpen a megyei kirándulóhelyekre, télen pedig sítanfolyamokat szerveztek a közeli Akasztóhegyre, pokorági hegyre.⁵⁸ A túrák száma ilyenkor elérte az évi 24-et is, a résztvevők száma pedig akár a 200 főt is meghaladta.⁵⁹ Egy-egy kiruccanásról, látványosságról előszeretettel számoltak be a korabeli turisztikai sajtóban, ilyen volt például az 1926. évi téli síkirándulás a Királyhegyre;⁶⁰ az 1927. évi tavaszi egyhetes gyalogtúra Tiszolctól a Szádelői-völgyig, érintve az útszakasz valamennyi természeti és történelmi nevezetességét, mint a murányi és krasznahorkai vár, a Sztracsenai-völgy és a Dobsinai-barlang (Horváth 1927, 75. p.); az ugyanezen évi őszi kirándulás a Gyömbérré (Horváth 1927, 170. p.); az 1932. évi emlékezetes nyári háromnapos társas kirándulás a Szinyecre;⁶¹ az 1933. évi dobsinai síversenyen való részvétel; a turisztika alapjairól és a praktikus tanácsokkal szolgáló turistaképzésről szóló vendég-előadásciklus;⁶² vagy a Magas-Tátrától a Himalájáig terjedő vetített képes

ellátva népszerűsítő cikkekkel, generációkat nevelve a természet szeretetére – megvetette alapjait nemcsak a Karpathenverein rimavölgyi osztályának, hanem a rimaszombati cserkészmozgalomnak is. A hazai turisztika fellendítése körüli munkásságának 20 éves jubileumi évfordulóját 1933. február 15-én a Polgári Kőr színháztermében rendezett 90 fős díszközgyűlés és vacsora keretében ünnepelte meg az osztály tagjaival és Rimaszombat kultúr-
apártoló közönségével karöltve. *Turistik, Alpinismus, Wintersport*, 1933. Nov-Dec.

57 A Magyar Kárpát Egyesület 1899. évi évkönyvében cikket publikált a Magas-Tátra orometriájáról. (50. p.)

58 *Turistik, Alpinismus, Wintersport*, 1933. Nov-Dec.

59 *Turistik, Alpinismus, Wintersport*, 1932. Juli-Aug.

60 *Turistik, Alpinismus, Wintersport*, 1926. April-Mai.

61 A kirándulás előtörténete egy tervezett szomszédos osztályközi vándorgyűlés megtartása volt a Szinyec-hegyen, ez végül az érdektelenség miatt meghiúsult.

62 *Turistik, Alpinismus, Wintersport*, 1933. Nov-Dec.

turisztikai előadóstélyek sorozata.⁶³ Az egyedüli gátoló tényezőt a megváltozott ország-határok jelentették: a közkedvelt gömői úti célok közül az Aggtelek–Jósvafő-túra útlevelek, vízumok és vámvizsgálatok híján teljesíthetetlené vált, a tagoknak pedig meg kellett elégedniük a Csehszlovákián belüli turisztikai élvezetekkel.

Irodalom

Szakirodalom

- B. Kovács István 2000. *Gömörológia*. Pozsony, Madách-Posonium.
- Boleman István 1884. *A fürdőtan kézikönyve*. Igló.
- Borovszky Samu 1903. *Gömör-Kishont vármegye*. Budapest, Apolló.
- Cmorej, Július–Potočná, Eva 2012. *Kúpele odviate časom*. Poprad, Region.
- Danis Tamás 2006. *Visszapillantások*. Rimaszombat, Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület.
- Frisnyák Zsuzsa 2001. *A magyarországi közlekedés krónikája*. Budapest, MTA.
- Horváth Zoltán 1927. *Őszi kirándulás a Gyömbérre*. *Turistik, Alpinismus, Wintersport*.
- Kerényi Éva 2017. *Fürdőélet a 19. századi Gömörben*. Budapest, Siker Kiadó.
- Kósa László 1993. *Európa híres kertje. Történeti ökológia tanulmányok Magyarországról*. Budapest, Orpheusz Nagy Zoltán 2004. *A Felvidék fürdőinek lexikona*. Révkomárom, KT Könyv és Lapkiadó Kft.
- Kovács Ágnes 2008. *Rozsnyó*. Pozsony, Madách-Posonium.
- Matlekovits Sándor–Szterényi József 1898. *Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor*. Budapest.
- Petőfi Sándor 1863. *Vegyes művei. 1838–1849*. Kiadta Gyulai Pál. III. kötet. Pest, Pfeifer Ferdinánd Sajtója.
- Rábely Miklós 2006. *Egy rimaszombati polgár emlékezései*. Rimaszombat, Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület.
- Székely Kinga–Horváth Pál 2009. *A dobsinai jégbarlang. Jégünnepélyek és képi ábrázolások*. Gömörország, 3.
- Thirring Gusztáv 1912. *A magyar városok statisztikai évkönyve*. Budapest.

Egyéb források

Mozielőadások plakátjai. Gömör-Kishonti Múzeum Történeti Gyűjteménye, Rimaszombat.

A Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyvei, 1885–1917

A Kárpátok. Turistik-Alpinismus-Wintersport, 1936

Dobsina és Vidéke, 1910, 1912

Felvidéki Közlöny, 1874

Gömör-Kishont, 1881–1914

Gömöri Ujság, 1911

Gyógyfürdők és Üdülőhelyek, 1898

Magyar Balneológiai Értesítő, 1910

Tátra-Vidék, 1883

Turisták Lapja, 1889

63 *Turistik, Alpinismus, Wintersport*, 1927. März-April.

Turistaság és Alpinizmus, 1918

Turistik, Alpinismus, Wintersport, 1926–1933

Rozsnyói Híradó, 1879

Sajó Vidék, 1901

ÉVA KERÉNYI

THE BEGINNINGS OF TOURISM IN GÖMÖR

In Honor of the 150th Anniversary the Hungarian Carpathian Association

It is widely known that the nobles and citizens of Gömör—depending on their pecuniary standing—were attracted to globetrotting, had a propensity for roaming exotic landscapes, for discovering unknown cultures and for absorbing the magic of the fabulous East. But what was the situation on the local level? In this study, we will briefly look at how tourism as a sport and leisure activity developed in Gömör County, how this unusual pastime developed into a national and then local phenomenon, which were the most attractive destinations for excursions, and from where and how many visitors did it attract to the region?

Acta Ethnologica Danubiana

24

Az Etnológiai Központ Évkönyve

Ročenka Výskumného centra európskej etnológie
Jahrbuch des Forschungszentrums für Europäische Ethnologie

2022

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Etnológiai Központ